

Litteratur

BIRGER HAGÅRD:

Den omstridda u-hjälpen

Sedan slutet av 1950-talet har u-hjälpen varit en uppmärksam fråga i den allmänna debatten. Till en början dominerades diskussionen av en skola, som man skulle kunna kalla den sentimentalistiska. Ur en medkänsla för den fattiga delen av världen, tyvärr ofta parat med en lika stor okunnighet om förhållandena, växte fram krav på ökade svenska insatser. Under nästkommande budgetår får u-hjälpen 800 miljoner kr av skattemedel och beräknas vid mitten av 1970-talet uppgå till c:a två miljarder kr; u-hjälpen skall enligt riksdagens beslut från och med 1974/75 uppgå till en procent av bruttonationalprodukten.

Sentimentaliteten bakom resonemangen kom på ett tidigt stadium att slå följe med professor Georg Borgströms katastrofmålningar och marxisternas utsegnings teorier. I taktiken in gick att göra allt för att misstänkliggöra enskilda investeringar och förringa betydelsen av t ex det storartade arbete, som utträttats med hjälp av de stora privata forskningsfonderna, enkannerligen de amerikanska. På senare år har likväl osakligheten och vänstersynpunkterna förlorat gehör. Detta beror inte minst på de insatser i upplysningsarbetets tjänst, som utförts av framstående svenska forskare med u-landserfarenhet. Nestorn bland dessa är professor Torsten Gårdlund, som i tre böcker, »Att arbeta i u-land» (1966), »Lamco i Liberia» (1967) och »Främmande investeringar i u-land» (1968) kraftfullt bidrog till att hyfsa diskussionen. Professor Gunnar Alexandersson har likaledes lämnat åtskilliga informativa bidrag. I en uppmärksam artikel, »Jordbruksrevolution i Asien» (SvD 30/7 1968), kunde han visa hur två väldiga problem framför andra, befolkningsökningen och den alltför långsamma höjningen av jordbruksproduktionen, var på god väg att bemästras främst tack vare amerikanska insatser. Enligt amerikanska demografer kommer världens folkökning att vara under kontroll på 1990-talet. Jordbruksavkastningen har redan höjts kraftigt i en rad länder, mycket tack vare för-

ädling och användning av nya spannmålssorter – det mexikanska vetet har inneburit en revolution i god bemärkelse för Asien. I Thailand övertar moderna traktorer vattenbuffelns roll och Filippinerna, som inte varit självförsörjande med ris sedan 1903, kan nu tack vare nya rissorter förbereda export.

Detta var informationer, som i stort sett var okända för den svenska allmänheten; att radio och TV skulle ha gått i spetsen för saklig upplysning hade ingen väntat. Många tvingades sannolikt att tänka om och hade anledning att lägga i synnerhet en sats av Gunnar Alexandersson på minnet: »Även i denna den stora ungdomsförvirringens tid har det lugna, systematiska och långsiktiga arbetet i laboratorier och på fälten visat sig ge stora och glädjande resultat.»

En betydande information om den svenska u-hjälpen och u-ländernas förhållanden ges också i en skrift, »U-hjälp i utveckling?» (W & W-serien, 1969, 14: 50 kr), som under de månader den legat på bokhandelsdiskarna redan hunnit bli något av en klassiker. 14 forskare och samhällsvetare belyser olika sidor av problemet. Boken har utgivits i samarbete med SIDA.

Professor Gunnar Myrdal inleder med ett avsnitt om »den mjuka staten», samma synsätt som genomsyrar hans bok Asian Drama. Med begreppet avser Myrdal den brist på samhällsdisciplin i de underutvecklade länderna, som tar sig uttryck i brister i lagstiftningen och särskilt i hävdandet av lagen, frånvaron av respekt för regler på olika tjänstemannanivåer och förekomsten av korruption. Bakom detta ligger tendensen i alla samhällslager att dra sig undan varje form av offentlig kontroll. Enligt Myrdals mening måste man vid utvecklingsplanering ta ökad hänsyn till möjligheterna att förändra den mjuka staten i riktning mot en mera fast.

Professor Göran Ohlin behandlar befolkningsexplosionen. Han gör intressanta jämförelser mellan u-länderna i dag och situationen i Nordamerika och Europa, innan födelseta-

len började sjunka. Han påminner om att den snabba folkökningen främst beror på minskad dödlighet till följd av förbättrad hälsovård. Födelseetalen kommer att sjunka också utan tillgång till moderna preventivmedel men sådana kan möjliggöra en snabbare och mindre påfrestande övergång. Sverige borde kunna göra en insats genom att utbilda och ställa demografiska experter till u-ländernas förfogande. Vad livsmedelsproblemet angår betonar Ohlin, att någon försämring knappast är förestående »och allra minst någon världssvält». Tvärtom förutskickar han som så många andra med ledning av erfarenheterna på senare tid en mycket snabb utveckling.

Laborator Odd Gulbrandsen avvisar även katastrofteoretikernas olycksprofetior. Med tydlig adress till bl a Georg Borgström påpekar han, att det finns en risk för att olycksprofeterna argumenterar så hårt, att det inte blir någon handlingskraft kvar inför vad som ser ut som en hopplös uppgift. »De väcker också oftare det sjuka samvetet och hjälpinstinkten än de stimulerar till konstruktiva insatser. Eftersom deras expertis oftast är biologisk, saknas den ekonomiska dimensionen i deras problemanalys.»

Beträffande livsmedelshjälp till u-länderna betonas, att sådan inte alls är särskilt önskvärd. Regelbundna hjälpsändningar kommer att konkurrera med den inhemska produktionen, pressar prisnivån och hämmar därmed den ekonomiska utvecklingen. Det är alltså helt verklighetsfrämmande, då man i Sverige och andra västeuropeiska länder för fram tanken på att sända överskott till följd av regleringspolitik till u-länderna. I stället bör allt göras för att öka avsättningsutrymmet för u-ländernas jordbruksprodukter, deras huvudproduktion. Därvid står två vägar till buds, att i-länderna river sina skyddsmurar och att de med teknik och kapital hjälper till att bygga upp näringslivet i u-länderna.

Professor Assar Lindbeck tar avstånd från den sk utsugningsteorien. Som medel att förbättra situationen i u-länderna föreslår han

starkt ökad u-hjälp tillsammans med en liberaliserad handelspolitik i u-länderna och eventuellt selektivt stöd i form av tullar eller subventioner inom vissa näringsgrenar, utvalda inom u-länderna själva.

I en uppsats om u-ländernas skuldsättning skriver Göran Ohlin, att återbetalningsskyldigheten förr eller senare kommer att försätta u-länderna i ett konkurstillstånd, varför i-länderna lika gärna direkt kan efterskänka skulderna. Direktör Holger Nyström, Grossistförbundet, förordar att handelshindren för u-länderna slopas och att en marknad skapas för u-landsprodukter. Professorerna Börje Kragh, Sven Brohult och Ingvar Svennilsson och byrådirektör Gábor Faragó tar upp olika sidor av u-landsforskningens och utbildningens problem. U-hjälpens effektivitet och administrationskostnader diskuteras av fil lic Peter Bohm och lektor Mogens Boserup.

Med tanke på alla de experter, som numera finns i landet i u-hjälpsfrågor, kan man inte underlåta att ställa sig undrande till att regeringen uppenbarligen utan hänsyn till deras åsikter och i strid med SIDA:s rekommendationer är i färd med att politisera u-hjälpen. Enligt statsverkspropositionen bör nya svenska insatser främst göras i länder, vilkas regeringar »strävar efter att genomföra sådana strukturförändringar som skapar förutsättningar för en utveckling präglad av ekonomisk och social utjämning». Vänsterextremisterna i landet kan känna sig lugna – Kuba, Nord-Vietnam och andra kommunistdiktaturer skall prioriteras. Men det är ju inte säkert att svenska folket i gemen hyser förståelse för regeringens progressiva sinnelag. Regeringens handlande är beklagligt, ty som boken »U-hjälp i utveckling?» visar, borde det vara möjligt att få till stånd ingående saktidiskussioner kring vissa problem av u-hjälpen på basis av en viss värdegemenskap. Äventyras denna värdegemenskap blir risken stor i framtiden för ett ökat motstånd mot de bördor, som höjningen av u-hjälpen kommer att medföra.